

(Részlet a 2004-ben megjelent, Dr. Héjjas Pál - Weszelits András: Régi szentendrei képeslapok a XX. század első feléből című CD-romról)

Apró házak, piciny, virágos udvarok, girbegörbe, szövevényes utcák, évszázados műemlékek,

bokros-fás dombok, csillogó folyópart, s mindezekben békét sugárzó, mégis nyüzsgő, mediterrán hangulatot árasztó kisvárosi élet. Igazi turistacsalogató hely, amely nemcsak megigézi a látogatót, nemcsak megihletti a művészt, de meg is ragadja, itt is marasztalja őket. Ez ma Szentendre.

Itt ősidők óta lakott ember, itt évezredek óta egységet alkotott az ember és a táj. Szerencsés város. Nemcsak azért, mert földrajzi adottságai révén már a rómaiak idején is egy fontos védelmi rendszer része volt, illetve, mert később, a középkorban, a legfontosabb magyar városok közelségében, az őket összekötő utak mentén helyezkedve el élvezte az ezzel járó előnyöket. Ahhoz, hogy egy város fontos és kedvelt hely legyen, még kevés a jó földrajzi fekvés. Több is kellett annál, s ezt a többletet az itt lakó emberek biztosították. Az ide látogató kirándulókat a táj szépsége, a műemlékek gazdagsága és a helyiek vendégszeretete egyaránt vonzza.

A válogatás szempontja az volt, hogy a város jellemző vonásait, hangulatát adják vissza, kerülve a merev, katalógusszerű bemutatást. A felvonultatott levelezőlapok több száz darab közül kerültek ki, és már a helyszűke sem tett lehetővé teljesebb gyűjtemény megjelentetését.

Ez a könyv nem egy hagyományos úti- vagy képeskönyv. Ez egy sajátos, az utóbbi időben egyre gyakrabban alkalmazott módon, régi levelezőlapok felhasználásával ismerteti meg az

olvasót Szentendre történetével a XX. század közepéig. Ezáltal arra is lehetőség nyílik, hogy képet kapjunk arról, mit láttak, láthattak a városból az évtizedekkel ezelőtt idelátogató utazók. A városba megforduló idegenek az itt vásárolt képes levelezőlapokon üzentek utazásukról, élményeikről az otthon maradt barátaiknak, ismerőseiknek. Egy évszázaddal ezelőtt még nem közvetítették a híreket a mára mindenütt általánossá vált tömegkommunikációs eszközök, a levelezőlapok ezért a távoli országokban lakók számára még nagyon fontos hírértékkel bírtak. Sokszor csak ennek segítségével nyertek bepillantást egy tőlük több ezer kilométerre lévő település vagy táj életébe.

Ezzel összefüggésben érdemes megemlíteni, hogy Szentendre egy évszázaddal ezelőtti polgármestere, Dumtsa Jenő kora egyik legismertebb levelezőlap-gyűjtője volt, s több ezer darabos, főleg külföldi lapokból álló gyűjteményét intenzív levelezéssel szerezte.

Cserébe levelezőpartnereinek - köztük sok polgármesternek - többnyire Szentendrei lapokat küldött, ezzel is hozzájárulva városa nemzetközi ismertségéhez.

A régi levelezőlapok megismerése azért is fontos, mert az általuk közvetített és a segítségükkel kialakult kép évtizedekre meghatározta az emberek egy-egy országról, népcsoportról kialakított véleményét, s e korai megállapítások hatásai még ma is fellelhetők, még ma is léteznek.

Szükséges a levelezőlapok megismerése azért is, mert segítségével az újabb nemzedékek számára közelebb kerül a múlt, s ez segítheti egy egészséges, városáért sokat tevő, jó értelemben vett lokálpatriotizmus kialakulását.

A bemutatott lapok Szentendre életéből az XX. század első felének évtizedeit ábrázolják, illetve kiadásuk esett erre az időszakra. Elsősorban azt a városképet idézik elénk, amely a nagyszülők elbeszéléseiben "boldog békeidő"-ként jelentkezett, amikor a mainál sokkal nyugodtabb élet folyt, és amiből Szentendre viszonylag sokat meg is őrzött.

A képek tematikus csoportosításban mutatják be a város egyes részeit, a tereket, utcákat, a nevezetesebb épületeket.

Természetesen egy ilyen könyv nem vállalkozhat Szentendre történetének részletes taglalására, csak az lehetett a célja, hogy egy képes album eszközeivel, népszerű módon, egykori levelezőlapok segítségével ismertesse meg a várost az érdeklődőkkel.

A város első embere a polgármester volt. Szentendrén ezt a tisztelet először egy régi görög kereskedő (cincár) családból származó ember töltötte be, Dumtsa Jenő. Ő már az előző években, mint a város jómódú polgára, egyben a város bírójá, kezdeményezte elmocsarasodott területek lecsapolását, hogy a szántóföldet növeljék. Dumtsa idejére esett a megegyezés a kamarával, s ő jó érzékkel és hozzáértéssel vezette a várost az átszervezés éveiben. Nem volt könnyű dolga, többször került összeütközésbe a megyével. Legnehezebb helyzetben akkor volt, amikor 1884. január legelején a borfogyasztási adó kivetésével kapcsolatban olyan nagy elégedetlenség söpört végig Szentendrén és Izbégen, hogy az újévet ünneplő tömeg rátámadt az ott portyázó csendőrökre. A zendülés több halálos áldozattal járt, s a kivizsgálás során még Dumtsa ellen is eljárást indítottak, de végül felmentették a polgármestert, akinek önzetlen, városáért mindent megtevő tevékenységét már kortársai is elismerték. A városi szegényház létrehozása érdekében éveken át még fizetésének egy részéről is lemondott. Több mint harminc évig (1903-ig) volt polgármester, s végig a jelszava - "Legyünk igazságosak!" - szerint dolgozott. Még életében utcát neveztek el róla. A polgármester mellett a város irányításában fontos feladatok jutottak a rendőrkapitányra és az árvaszékre. Ezen kívül az alábbi városi tisztviselők segítették a tanács munkáját: tisztii ügyész, mérnök, kamarás, írnok, számvevő, főorvos, alorvos, szülésznő, állatorvos, főerdész, pénztárnok, pénztári ellenőr és segéd, közgyám, árvaszéki ülnök, őrmester. A város alkalmazásában álló személyzethez tartozott még hegybíró, hegymester, csősz, poroszló, erdőkerülő, éjjeliőr, kéményseprő, fűtő, kikiáltó, harangozó. Izbégnek ezután is külön bírója és kisbírója volt.

A szabályrendelet később még módosult. A szakosztályok megszűntek, viszont állandó bizottságot hoztak létre a gazdálkodással kapcsolatos feladatokra, a tanácsosok feladatait pedig átszervezték.

A XIX. század Szentendre gazdasági életében a szőlő teljes térhódítását hozta, s ennek nyomán visszaszorultak az egyéb gazdasági ágak. Az előző évszázadban a város jólétét megalapozó és azt hosszú időn keresztül biztosító kereskedelmi tevékenység és iparúzés visszaszorult, hanyatlott.

A szántóföldi termelés és az állattenyésztés az ismert természeti viszonyok, a szűkös földterület miatt nem lehetett jelentős. A szőlőtermesztés végül is eltartotta egy évszázadon keresztül Szentendrért. A gazdag polgárok vagyonukat szőlőterületek vásárlásával növelték, a szegény városi lakosok számára pedig állandó munkalehetőséget, tehát megélhetést biztosított a szőlő.

Mindennek néhány év alatt véget vetett az 1880-as években az egész országon végigpusztító járvány, a filoxéra. Szentendre szőlőkultúrára alapozott gazdasági élete gyakorlatilag összeomlott.

A kormány minden lehetőt megtett, hogy a betegség terjedését megállítsa. Országos filoxérabizottságot hoztak létre, amely több intézkedéssel próbálta a járványt megfékezni, a bajbajutott gazdákat megsegíteni. Adóelengedést, új növények telepítéséhez támogatást nyújtottak, rendőrök, pandúrok bevonásával kordont húztak a fertőzött területek köré. Az egész országban óriási területeken irtották ki a szőlőt, s helyükre ellenálló fajtákat ültettek.

Szentendrén is megpróbálkoztak az úratelepítéssel, de az itteni talaj kötöttsége miatt ez nem járt eredménnyel. A filoxéra minden intézkedés ellenére tovább pusztított. 1895-re az egy évtizeddel korábbi 2207 hold szőlőből mindössze 80 hold maradt. A gazdák a kiirtott szőlők helyére gyümölcsfákat ültettek, vagy legelőként hasznosították. Ez lényegesen kevesebb jövedelmet hozott, továbbá munkaerő sem kellett már annyi, mint régen a nagyon munkaigényes szőlőművelésnél. Viszont megugrott az állattenyésztés és a gyümölcsstermesztés. Néhány év alatt a sokszorosára nőtt az állatállomány, különösen a ló, a szarvasmarha, a sertés és a baromfitenyésztés emelkedett. A gyümölcsfák közül főleg cseresznyét, meggyet, szilvát, mandulát és kajszit ültettek. Az egres is jól érezte magát a lankás domboldalon, még külföldre is szállítottak belőle. 1895-ben már 25000 gyümölcsfa volt a szőlők helyén. Megyei segítséggel 1891-ben megpróbálkoztak újra a szőlőtelepítéssel, de kevés sikert értek el.

A felszabaduló szőlőmunkások a környező településeken sem kaptak munkát, ezért tömegesen indultak a fővárosi gyárakba dolgozni. Szerencsére ebben az időben épült ki Szentendre és Budapest között a vasúti közlekedés. Az 1887-ben megépült helyi érdekű gőzvasút közelebb hozta a fővárost. Addig csak társaskocsival lehetett Budát elérni, amely hetente kétszer közlekedet, ha az idő is engedte. A vasútvonalat 1913-ban villamosították. Javította a főváros felé a közlekedést az 1907 óta üzemben lévő menetrendszerű gőzhajójárat. A jobb közlekedés nem csak a szentendreieknek volt kedvező. Egyre több budapesti fedezte fel ezt a szép fekvésű, nyugodt pihenést kínáló kisvárost magának, és vásárolt itt telket, nyaralót. A szerényebb jövedelműek mellett jobb módú, vagyonosabb emberek is építettek házat, villát maguknak, elsősorban Pismányban, Szentendre üdülőnegyedében.

A pilisi, szentendrei és visegrádi hegyekbe, erdőbe induló budapesti kirándulóknak is erre vezetett az útja. Mindez elindította a századfordulón egy újabb betelepülési hullámot Szentendrére. 1887-ben a városi tanács a város kötelékébe való felvétel szabályozására rendeletet adott ki, és a sajtó útján is tájékoztatta a kiránduló budapestieket a város életéről.

Bár a XIX. század végén a szőlő-monokultúrára alapozott gazdaság összeomlott, a város fejlődését ez csak időlegesen vetette vissza. A szentendreiek alkalmazkodtak az új viszonyokhoz, a lehetőségeiket jól használták ki. Ezt az új lehetőséget pedig Budapest vonzáskörzetébe kerülés biztosította. A tömegközlekedés kiépülésével biztos piac került elérhető közelségbe a szentendrei termények számára, továbbá biztos megélhetést nyújtottak a budapesti gyárakba ingázó szentendreieknek. Az idegenforgalom, a XX. század elejének polgári fejlődéséhez hozzátartozó turizmus beindulása Szentendrét kedvelt kirándulóhellyé változtatta. Ezért érdemes volt a vendéglátóipart fejleszteni, korszerűsíteni. Ezek együttes hatása megfelelő alapot biztosított a városnak arra, hogy a polgári átalakulás feltételeinek megfeleljen. Szentendre úgy lépett be a XX. századba, hogy addigra a városban már pezsgő szellemi élet folyt. Helyi újságok jelentek meg, felekezeti és ismétlő iskolák működtek a városban, Casinó és számos polgári egyesület, illetve egyesület (tűzoltó-, temetkezési, vöröskeresztes, munkás, sport, városfejlesztő, dal-, népművelési, önszervező és fogyasztási egyesület), asztaltársaság, gazdakör, ének- és olvasókör, társaskör létrehozására is sor került.

(Részlet a 2004-ben megjelent, Héjjas Pál - Weszelits András: Régi szentendrei képeslapok a XX. század első feléből című CD-romról)